

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ЗАПОТІЧНА РОКСОЛАНА АНДРІЇВНА

УДК 336.273: 339.727.3(043.3)

**КРЕДИТНА ДІЯЛЬНІСТЬ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ БАНКІВ
В УМОВАХ БОРГОВОЇ ЕКОНОМІКИ**

Спеціальність 08.00.02 – світове господарство
і міжнародні економічні відносини

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Маріуполь – 2020

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі міжнародного економічного аналізу і фінансів Львівського національного університету імені Івана Франка Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: кандидат економічних наук, доцент
Москалик Ліана Романівна,
Львівський національний університет імені
Івана Франка Міністерства освіти і науки України,
доцент кафедри міжнародного економічного аналізу і
фінансів

Офіційні опоненти:

доктор економічних наук, професор **Лизун Марія Володимирівна,**
Західноукраїнський національний університет (м. Тернопіль) Міністерства
освіти і науки України, професор кафедри міжнародної економіки;

кандидат економічних наук, доцент **Литвин Марина Валентинівна,**
Національний технічний університет «Дніпровська політехніка» Міністерства
освіти і науки України, доцент кафедри економічної теорії та міжнародних
економічних відносин.

Захист відбудеться «12» листопада 2020 р. о 10⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 12.093.03 у Маріупольському державному університеті за адресою: 87500, м. Маріуполь, пр. Будівельників, 129а.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Маріупольського державного університету за адресою: 87500, Маріуполь, пр. Будівельників, 129.

Автореферат розісланий «09» жовтня 2020 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат економічних наук, доцент

Т.В. Марена

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. У сучасних умовах глобалізаційного розвитку постійне зростання потреби країн світу в фінансових ресурсах, з одного боку, і нерівномірний розподіл фінансових ресурсів між країнами та регіонами світу, з іншого, викликають інтенсифікацію транскордонних потоків капіталу, у тому числі позикового. Зростання масштабів зовнішніх запозичень і міжнародних потоків позикового капіталу, поглиблення залежності економік багатьох країн від залучення зовнішніх кредитних ресурсів призвели до того, що економічний розвиток країн усе більше став набувати боргового характеру.

В умовах поглиблення процесів інтернаціоналізації господарського життя і фінансової глобалізації найважливішими фінансовими посередниками на світовому ринку позикового капіталу виступають міжнародні банківські установи. Через забезпечення транскордонного переміщення і перерозподілу кредитних ресурсів діяльність міжнародних банків призводить до нагромадження зовнішніх боргів у країн-реципієнтів, потенційно сприяючи формуванню економіки боргового типу.

Теоретичні підходи до дослідження виникнення зовнішнього боргу та формування боргової економіки, практичні аспекти оцінки рівня зовнішньої заборгованості й особливостей управління нею представлено у працях Т. Вахненко, Л. Елліотт, Н. Кравчук, Ю. Макогона, С. Манзоччі, К. Рейнхарт, Дж. Роддік, К. Рогоффа, М. Стефенса, Д. Тюпи, М. Флейчук, І. Фурман та інших науковців. Концептуальні дослідження ролі транснаціональних банків на світових фінансових ринках, впливу їхньої кредитної діяльності на економіку країн-реципієнтів, емпіричний досвід розвитку та регулювання міжнародного банківського бізнесу і, зокрема, кредитної діяльності ТНБ представлено у наукових працях Л. Акімової, К. Басу, О. Булатової, К. Веллера, Б. Вільямса, Р. де Гааса, Л. Голдберг, І. Івасіва, С. Классенс, Р. Корнилюка, П. Кругмана, М. Лизун, М. Литвин, Е. Мендози, Д. Міхалека, О. Момота, М. Перія, Д. Сакса, А. Фернандеса, Д. Фокареллі, Т. Хоган, Е. Черутті, І. Шамової, В. Шевчука та інших вчених.

Незважаючи на велику кількість наукових публікацій, присвячених проблематиці кредитної діяльності транснаціональних банків і формуванню зовнішньої заборгованості країн, існує необхідність визначення та оцінки чинників, що впливають на напрями, форми та масштаби кредитних операцій ТНБ в країнах світу, встановлення характерних рис кредитної діяльності міжнародних банків в умовах формування боргової економіки в країнах-позичальницях і обґрунтування заходів щодо врегулювання кредитної діяльності ТНБ у контексті її впливу на економіку боргового типу. Усе вищезазначене обумовило вибір теми дисертаційної роботи, її мету, завдання, об'єкт та предмет дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано відповідно до тематики науково-дослідної роботи кафедри міжнародного економічного аналізу і фінансів факультету міжнародних відносин Львівського національного університету імені Івана Франка, а саме: наукових тем «Дослідження проблем вибору та формування оптимальної траєкторії економічного розвитку держав в умовах їхньої значної торговельної та фінансової відкритості» (номер держреєстрації 0113U000869), в рамках якої здобувачем здійснено комплексне системне дослідження кредитної діяльності

транснаціональних банків у контексті зовнішньої заборгованості країн з недостатньо розвиненим фінансовим ринком та слабкими інституціями; «Економічний аналіз структурної трансформації інвестиційного та експортного потенціалу у регіонах і країнах світу» (номер держреєстрації 0117U000889), у рамках якої розроблено рекомендації щодо врахування впливу кредитної діяльності ТНБ на стан зовнішньої заборгованості країн-реципієнтів.

Мета і задачі дослідження. Метою дисертаційної роботи є розвиток теоретико-методологічних основ дослідження кредитної діяльності транснаціональних банків в умовах боргової економіки й обґрунтування науково-практичних рекомендацій щодо удосконалення системи регулювання кредитної діяльності ТНБ для мінімізації її негативного впливу на стан зовнішньої заборгованості та формування боргової економіки у країн-реципієнтів.

Для досягнення зазначеної мети в роботі поставлено та вирішено наступні задачі:

- систематизувати та поглибити концептуальні основи дослідження боргової економіки та зовнішньої заборгованості країн;
- обґрунтувати науково-теоретичні засади дослідження кредитної діяльності транснаціональних банків в умовах боргової економіки;
- дослідити теоретичні підходи до визначення впливу кредитної діяльності ТНБ на зовнішню заборгованість країн-реципієнтів;
- охарактеризувати сучасні тенденції кредитної діяльності транснаціональних банків в умовах боргової економіки;
- проаналізувати вплив кредитної діяльності ТНБ на зовнішню заборгованість країн Центральної та Східної Європи;
- здійснити моделювання факторів впливу на кредитну діяльність ТНБ у країнах Центральної та Східної Європи;
- визначити особливості впливу кредитної діяльності транснаціональних банків на зовнішню заборгованість України;
- оцінити детермінанти кредитної діяльності транснаціональних банків в Україні;
- обґрунтувати напрямки вдосконалення системи регулювання кредитної діяльності транснаціональних банків в умовах боргової економіки.

Об'єктом дослідження є кредитна діяльність транснаціональних банків в умовах боргової економіки.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні засади, умови, детермінанти і механізми розвитку та регулювання кредитної діяльності ТНБ у контексті її впливу на формування зовнішньої заборгованості та боргової економіки у країн-реципієнтів.

Методи дослідження. Теоретичною основою дослідження є положення сучасної економічної науки, міжнародної економіки, наукові праці провідних вітчизняних та зарубіжних вчених у сфері дослідження кредитної діяльності ТНБ та формування боргової економіки і зовнішньої заборгованості країн світу.

У процесі виконання дисертаційної роботи застосовано систему загальнонаукових та спеціальних методів дослідження, а саме: метод діалектичного пізнання (для визначення теоретичних основ дослідження

формування боргової економіки та виникнення зовнішньої заборгованості – п.1.1), методи індукції та дедукції, історико-логічні методи (для дослідження умов та чинників кредитної діяльності транснаціональних банків – п.1.2), методи аналізу та синтезу (для дослідження теоретичних підходів до визначення впливу кредитної діяльності ТНБ на зовнішню заборгованість країн-реципієнтів – п.1.3), статистичного, структурно-функціонального та компаративного аналізу (для ідентифікації сучасних тенденцій кредитної діяльності транснаціональних банків – п.2.1, для оцінки впливу кредитної діяльності ТНБ на зовнішню заборгованість країн Центральної та Східної Європи і України – п.2.2, п.3.1), економіко-математичного аналізу та моделювання (для оцінки факторів впливу на кредитну діяльність ТНБ у країнах Центральної та Східної Європи і в Україні – п.2.3, п.3.2), методи абстрагування, систематизації та узагальнення, системний підхід (при обґрунтуванні напрямків вдосконалення системи регулювання кредитної діяльності транснаціональних банків в умовах боргової економіки – п.3.3).

Інформаційною базою роботи є наукові роботи вітчизняних і зарубіжних вчених-економістів, законодавчі та нормативно-правові акти України, статистичні дані та аналітичні звіти міжнародних організацій (Банку міжнародних розрахунків, Базельського комітету з питань банківського нагляду, Міжнародного валютного фонду, Світового банку, ЮНКТАД), Національного банку України, Міністерства фінансів України, Державної служби статистики України, інформаційні ресурси мережі Інтернет.

Наукова новизна отриманих результатів дослідження полягає у розвитку та поглибленні концептуально-теоретичних підходів і науково-практичних засад здійснення та регулювання кредитної діяльності транснаціональних банків у контексті її впливу на економіку боргового типу.

Найвагоміші нові наукові положення, отримані особисто автором, які формують наукову новизну результатів проведеного дослідження, полягають у наступному:

удосконалено:

системну ідентифікацію та класифікацію *детермінантів розвитку кредитної діяльності ТНБ на сучасному етапі формування просторової структури світового господарства*, яка включає фактори економічного та неекономічного характеру (глобальні, мега- і метарегіональні, макрорегіональні на рівні країни-реципієнта та на рівні країни базування), а також інституційно-суб'єктні фактори (на рівні ТНБ та на рівні потенційного позичальника), що дозволило обґрунтувати відповідну *ієрархічну систему регулювання кредитної діяльності ТНБ в умовах боргової економіки*, цільовою спрямованістю застосування якої є попередження надмірної кредитної експансії та мінімізація ризиків нагромадження зовнішньої заборгованості в національній економіці;

теоретико-методологічні засади дослідження боргової економіки, а саме, обґрунтовано виокремлення типів боргової економіки залежно від: характеру впливу зовнішнього боргу на економічне зростання (боргова економіка з позитивним впливом, боргова економіка з нейтральним впливом, боргова економіка з негативним впливом), впливу боргового навантаження на рівень боргової безпеки (боргова економіка з помірним зовнішнім боргом (30-45% ВВП),

боргова економіка з надмірним зовнішнім боргом (46-70% ВВП), боргова економіка з критичним зовнішнім боргом (понад 70% ВВП)), типу позичальника, запозичення якого відіграють визначальну роль у формуванні боргової економіки (боргова економіка переважно офіційного типу, боргова економіка переважно приватного типу, боргова економіка змішаного типу), що дозволяє розширити інструментарій оцінювання боргової економіки, визначити характер впливу кредитної діяльності міжнародних банків на економіку держав-позичальниць та обґрунтувати систему заходів щодо державного регулювання кредитної діяльності ТНБ на рівні країн-реципієнтів;

науково-теоретичні засади дослідження кредитної діяльності ТНБ в контексті її впливу на боргову економіку шляхом комплексного оцінювання потенційних наслідків залучення кредитів ТНБ для національної економіки із урахуванням ступеня залежності країни від зовнішніх запозичень, типу боргової економіки за характером впливу зовнішнього боргу на економічне зростання та виокремленням груп факторів, що обумовлюють характер впливу кредитної діяльності ТНБ на економіку країн-реципієнтів (фактори на рівні самого ТНБ, фактори на рівні країни-реципієнта, фактори регіонального та глобального середовища), що дозволяє визначати доцільність такого кредитування;

понятійно-категоріальний апарат дослідження кредитної діяльності ТНБ в умовах економіки боргового типу за рахунок надання авторського підходу до трактування категорій «боргова економіка», яку визначено як національну економіку, що демонструє значну стійку залежність від зовнішніх запозичень, яка має місце у випадку, коли величина зовнішньої заборгованості складає не менше 30% ВВП та/або зовнішні запозичення забезпечують не менше 30% економічного зростання країни, та «транснаціональні банки», які розглядаються як великі універсальні банки, що виступають основними посередниками та кредиторами на світовому фінансовому ринку, забезпечують рух позикового капіталу у глобальному просторі безпосередньо з материнського банку та/або опосередковано через розгалужену й інтегровану мережу закордонних підрозділів у державах-реципієнтах і чия кредитна діяльність завдяки великим масштабам потенційно сприяє формуванню у країн-позичальників економіки боргового типу;

отримали подальшого розвитку:

характеристика сучасних тенденцій розвитку діяльності ТНБ, а саме, підтверджено, що в умовах боргової економіки зрушення у *кредитній діяльності транснаціональних банків у країнах світу* пов'язані із: розширенням непрямого кредитування; переорієнтацію прямого кредитування ТНБ з країн, що розвиваються, на розвинуті країни; домінуванням у структурі прямих кредитів короткострокових кредитів строком до 1 року; переважанням у структурі прямих кредитів за типом позичальника небанківських приватних установ; високою волатильністю структури прямих кредитів за регіональною приналежністю позичальника за роками;

науково-методичні засади дослідження зовнішньої заборгованості шляхом уточнення поняття «зовнішній борг», який пропонується розглядати як сукупну заборгованість вітчизняних державних і недержавних позичальників, що визначається загальним обсягом кредитів, які надані країні-реципієнтові позикових коштів кредиторами-нерезидентами в іноземній або національній валюті, та є

невід’ємною характеристикою сучасної боргової економіки, та розвитку підходів до його *класифікації*, що на додаток до існуючих ознак (видів зовнішнього боргу за типом кредитора та позичальника, фінансовими інструментами, термінами зовнішніх запозичень і строками погашення, типом валюти, способом визначення) передбачає диференціацію типів зовнішньої заборгованості за критерієм відношення до боргової економіки (зовнішня заборгованість, що призводить до формування економіки боргового типу – понад 30% ВВП, і зовнішня заборгованість, що не викликає формування боргової економіки – до 30% ВВП);

науково-практичні підходи щодо регулювання кредитної діяльності транснаціональних банків в умовах поглиблення боргового характеру національних економік, які базуються на впровадженні спеціальних регулюючих заходів країнами-реципієнтами з економікою боргового типу (трансформація джерел зовнішнього фінансування, перегляд форм кредитного співробітництва з ТНБ, активізація включення до процесів сек’юритизації кредитних відносин, впровадження системи інструментів макропруденційного регулювання, підвищення рівня міжнародної ліквідності); поглибленні взаємодії між суб’єктами різних рівнів регулювання; посиленні координаційних функцій міжнародних організацій, до сфери повноважень яких належать питання регулювання міжнародної банківської діяльності та врегулювання проблем зовнішньої заборгованості країн, і спрямовані на попередження надмірної кредитної експансії ТНБ та згладжування негативних наслідків кредитування для економіки країн-реципієнтів.

Практичне значення одержаних результатів. Практичне значення сформульованих автором теоретичних положень, висновків і рекомендацій полягає у тому, що вони можуть стати основою наукового обґрунтування багаторівневої системи заходів щодо регулювання кредитної діяльності сучасних міжнародних банків у контексті її впливу на формування боргової економіки в країнах-реципієнтах. Рекомендації, пропозиції та одержані результати впроваджено в практичну діяльність: Комітету з питань економічного розвитку Верховної Ради України (довідка № 04-16/16-259/60677 від 12.03.2020 р.) – рекомендації щодо удосконалення заходів державної економічної політики, спрямованих на скорочення обсягів зовнішньої заборгованості та подолання негативних наслідків агресивної кредитної стратегії транснаціональних банків; Департаменту фінансів Львівської обласної державної адміністрації (довідка № 16-22/1982 від 25.01.2020 р.) – концептуальний підхід до дослідження кредитної діяльності транснаціональних банків, що базується на оцінці показників кредитної діяльності ТНБ та зовнішньої заборгованості країн-реципієнтів на різних фазах економічного циклу, а також враховує тип кредитної стратегії, яку реалізують транснаціональні банки; Департаменту економічного розвитку Львівської міської ради (довідка № 2301-вих.15776 від 27.02.2020 р.) – систематизація умов, які визначають характер впливу кредитної діяльності транснаціональних банків на заборгованість позичальників; Львівської обласної дирекції ПАТ АБ «Укргазбанк» (довідка № 519/141/2020/1 від 14.02.2020 р.) – систематизація позитивних та негативних наслідків впливу кредитної діяльності транснаціональних банків на функціонування вітчизняних банків та банківської системи, обґрунтування факторів та умов, що визначають характер цього впливу.

Науково-методичні та аналітичні матеріали дисертаційної роботи впроваджено у навчальний процес Львівського національного університету імені Івана Франка при розробленні навчально-методичного забезпечення та викладанні дисциплін «Фінанси транснаціональних корпорацій» та «Управління зовнішньою заборгованістю» (довідка № 3794-н від 17.12.2019 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є завершеним, самостійно виконаним дослідженням. Усі наукові результати, які представлено в дисертації та виносяться на захист, одержані здобувачем особисто і є результатом власних наукових досліджень автора.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертаційної роботи доповідались автором, обговорювалися і отримали схвалення на дванадцяти міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях: «Наукові здобутки на шляху до вдосконалення економіки країни» (м. Дніпро, 2015 р.), «Актуальні проблеми використання потенціалу економіки країни» (м. Київ, 2015 р.), «Фінанси, аудит та менеджмент: аналіз тенденцій та науково-економічний розвиток» (м. Львів, 2016 р.), «Innovative potential of socio-economic systems: the challenges of the global world» (м. Лісабон (Португалія), 2016 р.), «Національні особливості та світові тенденції соціально-економічного розвитку країни» (м. Дніпро, 2016 р.), «Дослідження ефективності факторів зростання конкурентоспроможності економіки: теорії та пропозиції» (м. Київ, 2016 р.), «Таврійські економічні наукові читання» (м. Київ, 2017 р.), «Наукові здобутки на шляху до вдосконалення економічної системи» (м. Дніпро, 2017 р.), «Економічна система країни в контексті міжнародного співробітництва: стан та перспективи розвитку» (м. Львів, 2018 р.), «The formation of a modern competitive environment: integration and globalization» (м. Грінвіч (Велика Британія), 2018 р.), «Актуальні питання економіки, фінансів, обліку та права в сучасних умовах» (м. Полтава, 2018 р.), «Проблеми і тенденції розвитку сучасної економіки в умовах інтеграційних процесів: теоретичні та практичні аспекти» (м. Херсон, 2019 р.).

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 23 наукові праці загальним обсягом 9,3 д.а., з яких особисто автору належить 9,3 д.а., з них – 9 одноосібних статей у наукових фахових виданнях загальним обсягом 5,9 д.а., у тому числі 6 статей у виданнях України, включених до міжнародних наукометричних баз, загальним обсягом 3,9 д.а., 1 одноосібна стаття у зарубіжному науковому періодичному виданні обсягом 0,6 д.а.

Структура й обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел з 368 найменувань, додатків. Зміст дисертації викладено на 202 сторінках друкованого тексту, включаючи 21 таблицю на 12 сторінках, 23 рисунки на 10 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У *вступі* обґрунтовано вибір теми та актуальність теми дисертаційної роботи, висвітлено ступінь її наукової розробки, зазначено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, сформульовано мету та завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, надано відомості про їх апробацію та впровадження, особистий внесок здобувача.

У першому розділі «Теоретико-методологічні аспекти дослідження кредитної діяльності транснаціональних банків в умовах боргової економіки» розглянуто концептуальні основи дослідження боргової економіки та зовнішньої заборгованості країн; визначено науково-теоретичні засади дослідження кредитної діяльності транснаціональних банків в умовах боргової економіки; досліджено теоретичні підходи до визначення впливу кредитної діяльності ТНБ на зовнішню заборгованість країн-реципієнтів.

В умовах поглиблення глобалізації та інтенсифікації транскордонних потоків позикового капіталу спостерігається зростання масштабів зовнішніх запозичень, а економічний розвиток країн набуває боргового характеру. Національну економіку, що демонструє значну стійку залежність від зовнішніх запозичень у випадку, коли величина зовнішньої заборгованості складає не менше 30% ВВП та/або зовнішні запозичення забезпечують не менше 30% економічного зростання країни, запропоновано визначати як «боргову економіку». На основі дослідження сутнісних характеристик і умов формування зовнішньої заборгованості та враховуючи її діалектичний взаємозв'язок із борговою економікою, надано авторське визначення категорії «зовнішній борг», який розглядається як сукупна заборгованість вітчизняних державних і недержавних позичальників, що визначається загальним обсягом кредитів, які надані країні-реципієнтові позикових коштів кредиторами-нерезидентами в іноземній або національній валюті, та в умовах глобалізації є невід'ємною характеристикою боргової економіки. Удосконалено науково-методичні засади дослідження зовнішньої заборгованості та розширено класифікацію її типів за критерієм відношення до боргової економіки (та, що призводить до формування економіки боргового типу – понад 30% ВВП, і та, що не викликає формування боргової економіки – до 30% ВВП).

За результатами аналізу сучасних досліджень, що виявляють позитивний вплив поміркованого рівня зовнішнього боргу на економічне зростання (Д. Фрімпонг і І. Отенг-Абає, Н. Бакар і С. Хассан, М. Шах і Ш. Первін, С. Абдельхаді, С. Коркмаз, В.У. Іджиршар, Ф. Джозев, М. Годуо, Е.С.Е. Мухамед), пов'язують високий рівень заборгованості з низьким рівнем економічного зростання (О. Бауерфрунд, Л. Гейгер, А. Саввідес, П. Афксентіу, Е. Карагол, Б. Сенадза, А.К. Фіагбе та П. Кворті, С. Чіфчіюглу і А. Соханвар, С.А. Карузі, М.С. Ада), обґрунтовують нелінійність взаємозв'язку між зовнішнім боргом і економічним зростанням (Д. Коен, К. Патілло, Дж.Д. Сакс), а також емпіричних досліджень, які вказують на відсутність явного взаємозв'язку між зовнішньою заборгованістю та економічним зростанням (Х. Чоудхурі, П. Афксентіу і А. Серлетіс, С. Тасос), удосконалено теоретико-методологічні засади дослідження боргової економіки шляхом виокремлення типів боргової економіки залежно від впливу боргового навантаження на рівень боргової безпеки (боргова економіка з помірним зовнішнім боргом (30-45% ВВП), боргова економіка з надмірним зовнішнім боргом (46-70% ВВП), боргова економіка з критичним зовнішнім боргом (понад 70% ВВП)), типу позичальника, запозичення якого відіграють визначальну роль у формуванні боргової економіки (боргова економіка переважно офіційного типу, боргова економіка переважно приватного типу, боргова економіка змішаного типу).

ТНБ, які розглядаються як великі універсальні банки, що виступають основними посередниками та кредиторами на світовому фінансовому ринку,

забезпечують рух позикового капіталу у глобальному просторі безпосередньо з материнського банку та/або опосередковано через розгалужену й інтегровану мережу закордонних підрозділів у державах-реципієнтах, реалізуючи кредитну діяльність, сприяють формуванню у країн-позичальників економіки боргового типу. Доведено, що масштаби та співвідношення прямих і непрямих кредитів ТНБ і, відповідно, потенційний вплив міжнародного банку на формування боргової економіки значною мірою визначаються кредитною стратегією банку.

Ґрунтуючись на результатах аналізу факторів, що впливають на кредитну діяльність та кредитну стратегію ТНБ, враховуючи їх характер, рівні та джерела їх виникнення, здійснено системну ідентифікацію та запропоновано класифікацію детермінантів розвитку кредитної діяльності ТНБ на сучасному етапі формування просторової структури світового господарства (рис.1).

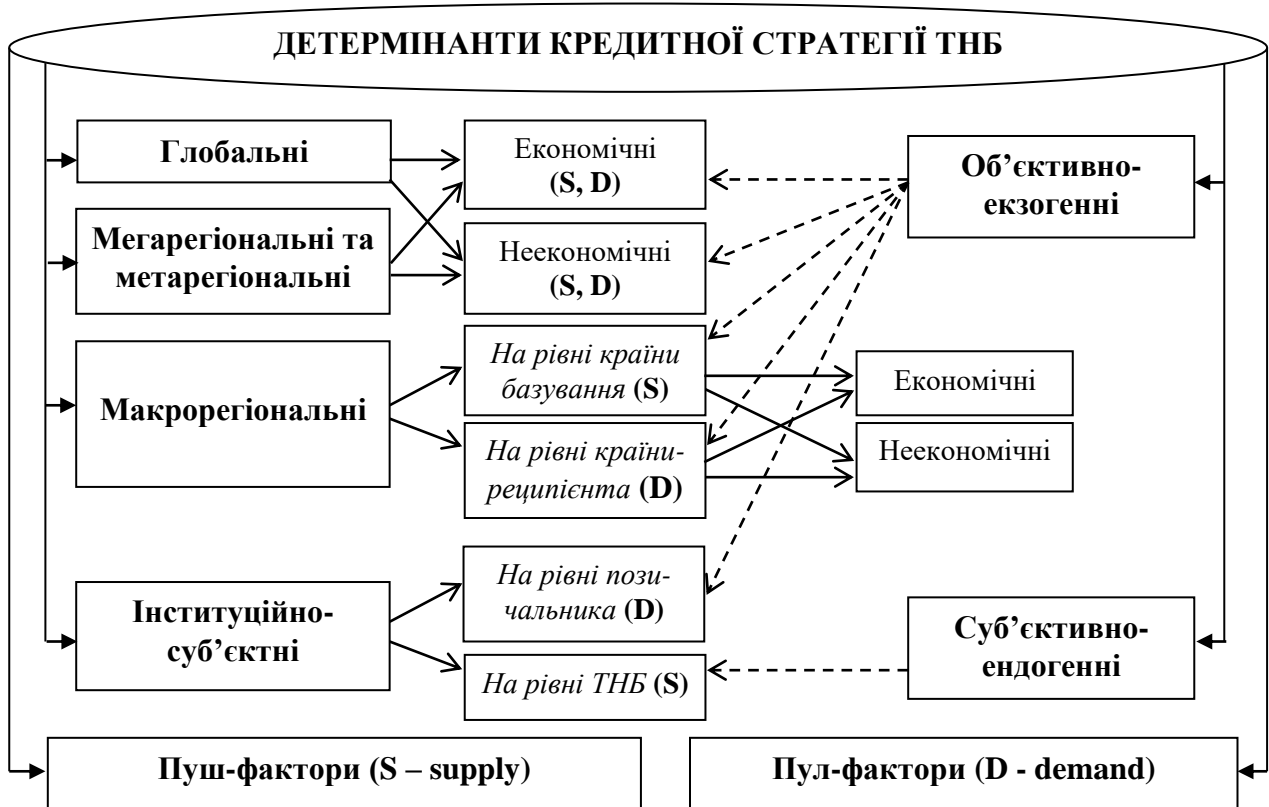

Рис. 1. Детермінанти формування кредитної стратегії ТНБ

На глобальному, метарегіональному і мегарегіональному рівнях формуються як фактори пропозиції («пуш» фактори), так і фактори попиту («пул» фактори). До факторів пропозиції також віднесено макрорегіональні детермінанти на рівні країни базування та інституційно-суб'єктні фактори на рівні ТНБ, а до факторів попиту – фактори на рівні країни-реципієнта та на рівні конкретних позичальників. По відношенню до ТНБ-кредитора і з урахуванням його здатності здійснювати вплив на відповідні детермінанти усі фактори поділено на суб'єктивно-ендогенні (на рівні ТНБ) та об'єктивно-екзогенні (усі інші). Обґрунтовано включення до складу макрорегіональних економічних детермінантів на рівні країни-реципієнта такого фактору, як належність національної економіки до боргового типу та тип боргової економіки за рівнем боргового навантаження.

Беручи до уваги позитивний та негативний характер впливу ТНБ на економіку країн-реципієнтів, встановлено потенційні наслідки залучення кредитів ТНБ із урахуванням ступеня залежності країни від зовнішніх запозичень, типу боргової економіки за характером впливу зовнішнього боргу на економічне зростання та виокремленням групи факторів, що обумовлюють характер впливу кредитної діяльності ТНБ на економіку країн-реципієнтів.

У другому розділі «*Особливості кредитної діяльності транснаціональних банків в умовах боргової економіки*» проаналізовано сучасні тенденції кредитної діяльності транснаціональних банків; оцінено вплив кредитної діяльності ТНБ на зовнішню заборгованість країн Центральної та Східної Європи; здійснено моделювання факторів впливу на кредитну діяльність ТНБ у країнах Центральної та Східної Європи.

За результатами аналізу напрямів та форм кредитної діяльності сучасних ТНБ в умовах боргової економіки визначено, що домінуючою формою кредитування залишаються прямі кредити, частка яких має тенденцію до поступового скорочення, що зумовлено підвищенням нестабільності глобального фінансового середовища, зростанням волатильності курсів світових валют, підвищенням ризиків залучення інвалютних позик для їх реципієнтів. Оцінка масштабів кредитної діяльності ТНБ у країнах світу впродовж 1984-2018 років свідчить про її проциклічність: обсяги прямих кредитів зростають швидкими темпами у періоди стабілізації та різко скорочуються у періоди кризи. З початку 2000 р. основними реципієнтами прямих кредитів виступають розвинуті країни; у структурі прямих кредитів за терміном погашення переважають короткострокові кредити строком до 1 року. У структурі прямих кредитів зрушення відбуваються й за типом позичальника: якщо на початку 1980-х років банки, офіційні позичальники і приватні небанківські позичальники були представлені відносно врівноважено, то в сучасних умовах основними позичальниками прямих кредитів ТНБ є небанківські приватні установи.

За результатами компаративного аналізу показників рівня зовнішнього боргу та прямих кредитів у країнах із різним типом соціально-економічних систем (табл. 1), встановлено, що економіки більшості розвинутих країн належать до боргового типу, група країн, що розвиваються, є диференційованою і включає як боргові, так і неборгові економіки.

Таблиця 1

Відносні показники прямих кредитів ТНБ та зовнішньої заборгованості у розвинутих країнах та країнах, що розвиваються, у 2000-2018 рр.

Показник	2000	2002	2004	2006	2008	2010	2012	2014	2016	2018
<i>У середньому за вибіркою розвинутих країн</i>										
ED/GDP, %	86,07	93,63	104,74	122,93	142,91	144,42	145,80	145,71	148,36	145,77
IL/GDP, %	22,69	26,31	28,46	31,94	26,87	27,68	24,59	21,53	22,60	22,98
IL/ED, %	26,72	27,35	25,97	24,98	19,13	18,66	16,16	14,20	14,72	15,55
<i>У середньому за вибіркою країн, що розвиваються</i>										
ED/GDP, %	28,99	30,26	24,55	22,01	21,97	24,17	26,76	29,16	33,04	32,43
IL/GDP, %	10,21	8,88	8,10	9,62	9,70	10,29	10,28	10,00	9,86	9,42
IL/ED, %	38,35	30,88	35,58	44,33	44,54	44,51	39,77	35,62	32,42	30,19

Примітка. ED/GDP (External Debt to GDP) – відношення зовнішньої заборгованості до ВВП; IL/GDP (International Loans to GDP) – відношення прямих кредитів ТНБ до ВВП; IL/ED (International Loans to External Debt) – частка прямих кредитів ТНБ у зовнішній заборгованості.

Загальний рівень заборгованості країн, що розвиваються, є набагато нижчим, порівняно із розвинутими країнами. Рівень прямого кредитування з боку ТНБ у країнах, що розвиваються (8-11% ВВП у 2000-2018 рр.), також є нижчим, ніж у розвинутих країнах (22-34% ВВП). В обох групах країн виявлено сильний прямий зв'язок між зовнішнім боргом і прямими кредитами, кредитування з боку ТНБ досі залишається важливим джерелом зовнішніх запозичень країн світу.

За результатами ретроспективного аналізу розвитку та реформування економік країн Центральної та Східної Європи (ЦСЄ) встановлено, що у докризовий період (2003-2007 роки) кредитний ринок цих країн мав ознаки «буму» за кількісними показниками обсягів кредитування. Визначено, що кредити, які отримують країни ЦСЄ від ТНБ, є висококонцентрованими у розрізі кредиторів: головними приватними кредиторами країн ЦСЄ сьогодні є ТНБ, материнські банки яких базуються у країнах ЄС-15 (89% всіх кредитів ТНБ). На основі оцінки масштабів та рівня зовнішньої заборгованості країн ЦСЄ встановлено, що всі вони належать до боргових економік. У країнах регіону відтворюється загальносвітова тенденція до переорієнтації на непряме кредитування з боку ТНБ, водночас, країни групи досі залишаються суттєво диференційованими за відносними показниками прямого кредитування та заборгованості (табл. 2). Результатом зменшення прямого кредитування держав ЦСЄ стало суттєве скорочення частки їх зовнішньої заборгованості, яка формується прямими кредитами ТНБ.

Таблиця 2

Відносні показники прямих кредитів ТНБ та зовнішньої заборгованості в середньому за групою країн ЦСЄ у 2000-2018 рр.

Показник	2000	2002	2004	2006	2008	2010	2012	2014	2016	2018
ED/GDP, %	50,14	50,50	58,99	67,96	85,43	99,12	93,14	93,90	91,21	81,77
IL/GDP, %	18,18	24,37	32,50	59,38	54,03	53,23	37,46	22,99	17,19	13,62
IL/ED, %	36,69	50,18	53,92	84,66	63,37	52,66	41,05	27,99	21,57	18,53

За допомогою інструментів регресійного аналізу здійснено оцінку детермінантів, що впливають на масштаби прямого кредитування країн ЦСЄ транснаціональними банками з держав ЄС-15. У якості залежної змінної використано показник відношення прямих кредитів до ВВП країн-реципієнтів, у якості незалежних змінних – макрорегіональні детермінанти на рівні країни базування, на рівні країни-реципієнта (економічні та неекономічні) та глобальні детермінанти. Встановлено, що існує зворотний зв'язок між макроекономічними умовами країни базування ТНБ та обсягом прямих кредитів, одержаних країнами ЦСЄ. Серед макрорегіональних економічних детермінантів на рівні країни-реципієнта найбільший вплив на залучення прямих кредитів ТНБ здійснюють прямі іноземні інвестиції, чисельність населення, валютний режим, зовнішній борг і баланс рахунку поточних операцій. Серед неекономічних чинників на рівні країни-реципієнта найбільш впливовим виявився фактор верховенства права. Отримані результати вказують на те, що прямі кредити поводяться антициклічно до зростання у країнах ЄС-15 та проциклічно до зростання у країнах ЦСЄ.

У *третьому розділі «Напрями розвитку та регулювання кредитної діяльності транснаціональних банків в умовах боргової економіки України»* визначено особливості впливу кредитної діяльності транснаціональних банків на

зовнішню заборгованість України; здійснено оцінку детермінантів кредитної діяльності транснаціональних банків в Україні; запропоновано напрямки вдосконалення системи регулювання кредитної діяльності транснаціональних банків в умовах боргової економіки.

У ході порівняльного аналізу та узагальнення отриманих результатів щодо впливу кредитної діяльності ТНБ на українську економіку підтверджено гіпотезу про стабілізаційний вплив непрямого кредитування та дестабілізаційний вплив прямого кредитування у кризові періоди. В умовах докризового покращення економічних перспектив в Україні (на фазі підйому економічного циклу) ТНБ здійснили кредитну експансію на її ринок, пік якої припадає на 2007-2008 рр. Із погіршенням макроекономічних умов відбулось стрімке скорочення кредитної діяльності ТНБ. Аналіз динаміки кредитної діяльності ТНБ в Україні у періоди економічної стабілізації, а також внутрішньої, регіональної та глобальної криз, продемонстрував, що протягом усіх трьох криз обсяг прямих кредитів знижувався, а обсяг непрямих кредитів зростав.

Оцінка зрушень у структурі кредитів, отриманих Україною від ТНБ, у розрізі країн базування найважливіших банків-кредиторів свідчить, що потоки приватного позикового капіталу у національну економіку з різних країн є достатньо нестійкими. У розрізі країн базування ТНБ структура банківських кредитів є більш диверсифікованою порівняно з країнами ЦСЄ, що робить кредитування української економіки менш залежним від економіко-політичних та фінансових умов якоїсь однієї держави. На основі аналізу розрахованих відносних показників зовнішнього боргу та отриманих від ТНБ кредитів встановлено, що економіка України має борговий характер (табл. 3).

Таблиця 3

Відносні показники прямих кредитів ТНБ та зовнішньої заборгованості в Україні у 2000-2018 рр.

Показник	2000	2002	2004	2006	2008	2010	2012	2014	2016	2018
ED/GDP, %	42,98	53,43	47,77	48,50	52,91	91,56	76,09	94,99	123,19	87,53
IL/GDP, %	2,50	2,40	5,80	14,67	17,80	17,60	10,63	7,38	5,06	3,94
IL/ED, %	5,81	4,50	12,13	30,25	33,64	19,22	13,97	7,76	4,11	4,51

До глобальної фінансової кризи за рівнем боргового навантаження Україна характеризувалася як боргова економіка з помірним зовнішнім боргом (відношення валового зовнішнього боргу до ВВП протягом періоду 1997-2007 рр. у середньому на рік складало 44,8%). З розвитком глобальної фінансової кризи зовнішньоборгове навантаження на національну економіку суттєво зросло, і українську економіку впродовж кризового та посткризового періодів класифіковано як боргову економіку з критичним зовнішнім боргом (відношення валового зовнішнього боргу до ВВП протягом періоду 2008-2018 рр. у середньому на рік складало 91,7%).

Враховуючи результати регресійного аналізу впливу факторів на залучення Україною прямих кредитів ТНБ, встановлено, що масштаби прямого кредитування найбільше реагують на зміни внутрішніх макроекономічних умов в країні (найбільш значущим є вплив валютного курсу, прямих іноземних інвестицій та ВВП) та окремих неекономічних умов (боротьба з корупцією). Показник боргового

навантаження є незначущим, тобто боргове навантаження не розглядається ТНБ як показник кредитоспроможності України і не впливає на можливість країни залучати кредити з-за кордону. На відміну від аналогічних розрахунків для країн ЦСЄ, вплив глобальних факторів на прямі кредити виявився незначущим. Визначено, що чинники впливу на прямі кредити, отримані Україною від ТНБ, є диференційованими по відношенню до країн базування ТНБ, що підтверджено врахуванням у моделі детермінантів кредитних стратегій ТНБ з Франції, Австрії та США як основних донорів прямих банківських кредитів для України.

Враховуючи те, що кредитування з боку ТНБ досі залишається важливим джерелом формування боргової економіки в країнах світу, неоднозначний вплив, який справляє кредитна діяльність ТНБ на економіку країн-реципієнтів, потенційні ризики нагромадження надмірної зовнішньої заборгованості у позичальника прямих транскордонних кредитів, доведено необхідність вдосконалення існуючої системи регулювання кредитної діяльності ТНБ і запропоновано науково-практичні підходи щодо регулювання кредитної діяльності транснаціональних банків в умовах боргової економіки, які передбачають застосування регулюючих заходів на наступних рівнях: інституційно-суб'єктному (на рівні ТНБ), макрорегіональному (на рівні країни базування материнського банку та країни-реципієнта кредиту), мега- та метарегіональному і глобальному (рис.2).

У напрямі удосконалення регулювання кредитної діяльності на інституційно-суб'єктному рівні обґрунтовано переорієнтацію міжнародних банків з агресивних кредитних стратегій на консервативні та помірні й підвищення гнучкості стратегій ТНБ у сфері кредитування, їх постійний перегляд з урахуванням широкого кола детермінантів впливу, доведено необхідність розвитку системи партнерських відносин між ТНБ і країнами-реципієнтами на основі обрання оптимальних форм та умов кредитування, врахування інтересів кредиторів і позичальників з метою недопущення розвитку боргової кризи. У випадку, якщо економіка країни не належить до боргового типу, в регулюванні кредитної взаємодії суб'єктів національної економіки з міжнародними банками мають переважати традиційні заходи (макроекономічної політики (монетарні, фіскальні та валютні); пруденційні, інституційні, адміністративні (заходи прямого впливу) та інші (консультативно-інформаційні)). Доведено, що для країн, економіки яких належать до боргового типу, окрім традиційних доцільно впроваджувати заходи, які спрямовані на зменшення залежності від зовнішніх запозичень з боку ТНБ за рахунок переорієнтації із залучення позикового капіталу на прямі іноземні інвестиції та на непрямі кредити, включення країни до процесів сек'юритизації міжнародних кредитних відносин, впровадження системи інструментів макропруденційного регулювання, підвищення рівня міжнародної ліквідності за рахунок накопичення міжнародних резервів. У якості основних напрямків регулювання кредитної діяльності ТНБ на рівні країн базування визначено: наближення національних стандартів банківської діяльності до вимог Базелю III (для забезпечення фінансової стійкості банків та зниження банківських ризиків) і створення стабільних макроекономічних умов кредитної діяльності банків.

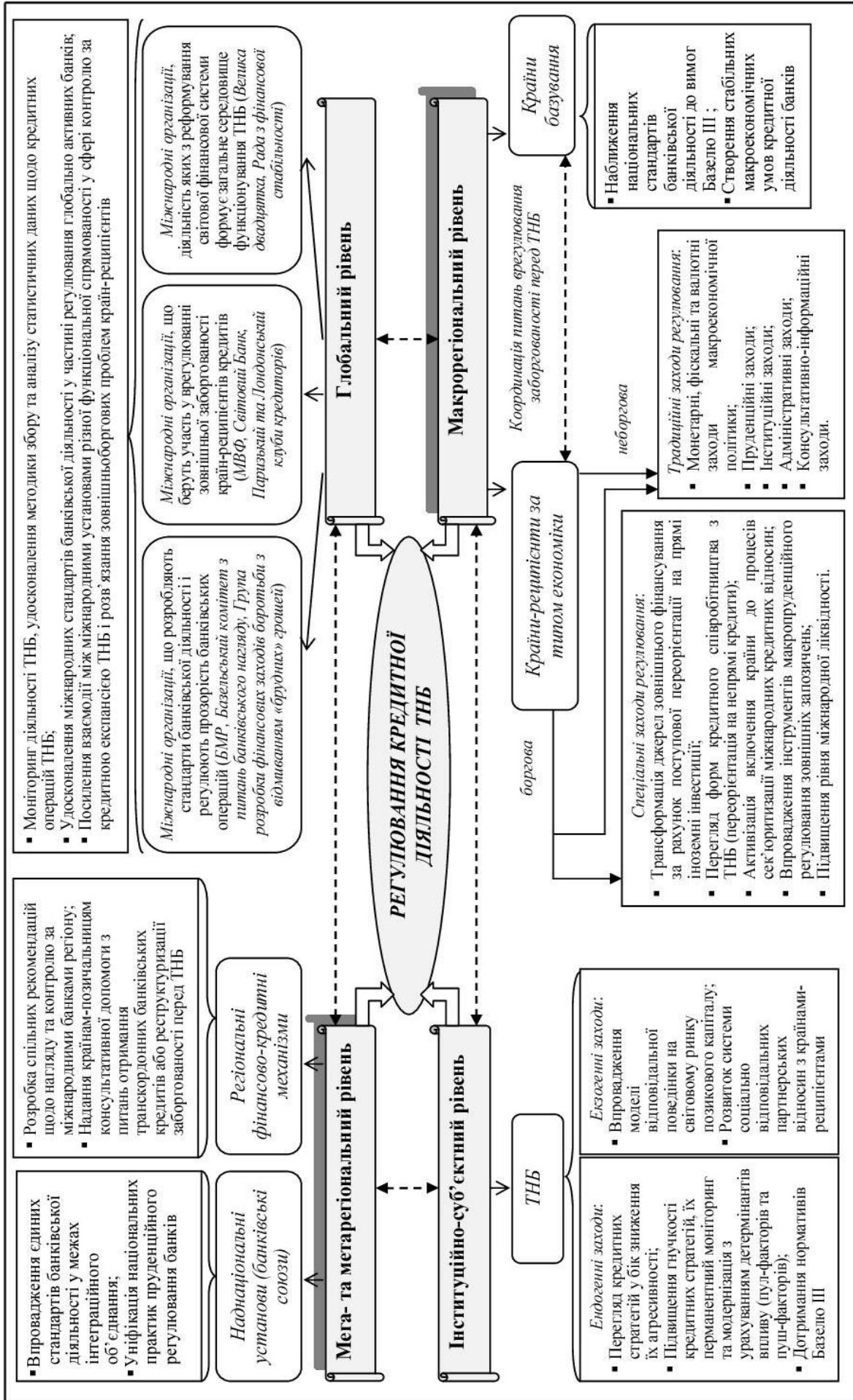

Рис. 2. Ієрархічна система регулювання кредитної діяльності ТНБ в умовах боргової економіки

Враховуючи інтенсифікацію інтеграційних процесів на рівні метарегіонів, зростання їх ролі у світовому господарстві і, зокрема, у світовій фінансовій системі, а також недостатність лише національних та міжнародних механізмів для врегулювання специфічних проблем функціонування регіональних ринків банківських послуг, обґрунтовано необхідність створення багатосторонніх механізмів регулювання банківської діяльності на рівні глобальних регіонів. Світова економіка в цілому з часом набуває боргового характеру, і загострення боргових проблем у країнах, особливо тих, що мають найбільше значення для світової економіки, матиме наслідки світового масштабу. Найбільш реалістичним напрямом удосконалення системи регулювання кредитної діяльності ТНБ на глобальному рівні в сучасних умовах є посилення взаємодії та координаційних функцій міжнародних організацій, до сфери повноважень яких належать питання регулювання міжнародної банківської діяльності та врегулювання проблем зовнішньої заборгованості країн.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення науково-практичного завдання розвитку теоретико-методологічних основ дослідження кредитної діяльності транснаціональних банків в умовах боргової економіки й обґрунтування науково-практичних рекомендацій щодо удосконалення системи регулювання кредитної діяльності ТНБ для мінімізації її негативного впливу на стан зовнішньої заборгованості та формування боргової економіки у країн-реципієнтів.

1. Обґрунтовано, що у сучасних умовах поглиблення глобалізаційних процесів відбувається інтенсифікація міжнародних потоків позикового капіталу, а зростання масштабів зовнішніх запозичень призвело до формування боргового характеру економічного розвитку країн. Враховуючи, що невід'ємною характеристикою сучасної боргової економіки є зовнішній борг, за критерієм відношення до боргової економіки визначено диференціацію типів зовнішньої заборгованості (зовнішня заборгованість, що призводить до формування економіки боргового типу – понад 30% ВВП, і зовнішня заборгованість, що не викликає формування боргової економіки – до 30% ВВП).

2. Запропоновано авторське визначення «боргової економіки», як такої, що демонструє значну стійку залежність від зовнішніх запозичень, у якій зовнішня заборгованість складає не менше 30% ВВП та/або зовнішні запозичення забезпечують не менше 30% економічного зростання країни. Обґрунтовано виокремлення типів боргової економіки (залежно від характеру впливу зовнішнього боргу на економічне зростання; впливу боргового навантаження на рівень боргової безпеки; типу позичальника, запозичення якого відіграють визначальну роль у формуванні боргової економіки) та розширено інструментарій оцінювання боргової економіки, що дає можливість визначати характер впливу кредитної діяльності міжнародних банків на економіку держав-позичальниць.

3. Враховуючи, що основними посередниками та кредиторами на світовому фінансовому ринку виступають ТНБ, які забезпечують рух позикового капіталу у глобальному просторі безпосередньо з материнського банку та/або

опосередковано через розгалужену й інтегровану мережу закордонних підрозділів у державах-реципієнтах, зроблено висновок про те, що кредитна діяльність ТНБ потенційно сприяє формуванню у країн-позичальників економіки боргового типу.

4. На основі дослідження сучасних особливостей формування просторової структури світового господарства запропоновано авторську класифікацію детермінантів розвитку кредитної діяльності ТНБ, яка охоплює фактори економічного та неекономічного характеру (глобальні, мега- і метарегіональні, макрорегіональні фактори на рівні країни-реципієнта та на рівні країни базування), а також інституційно-суб'єктні фактори (на рівні ТНБ та на рівні потенційного позичальника).

5. Доведено, що масштаби прямих і непрямих кредитів ТНБ, співвідношення між цими формами кредитування і, відповідно, потенційний вплив міжнародного банку на формування боргової економіки значною мірою визначаються кредитною стратегією банку. Враховуючи, що базовим рівнем регулювання кредитних операцій є інституційно-суб'єктний рівень, обґрунтовано переорієнтацію з агресивних кредитних стратегій ТНБ на консервативні та помірні, підвищення їх гнучкості шляхом постійного перегляду із урахуванням широкого кола детермінантів впливу.

6. Визначено сучасні тенденції кредитної діяльності ТНБ в умовах боргової економіки, які пов'язані із розширенням непрямого кредитування; переорієнтацією прямого кредитування ТНБ з країн, що розвиваються, на розвинуті країни. За результатами компаративного аналізу особливостей розвитку прямого кредитування ТНБ у країнах із різним типом соціально-економічних систем встановлено, що економіки більшості розвинутих країн належать до боргового типу, група країн, що розвиваються, є диференційованою і включає як боргові, так і неборгові економіки. Загальний рівень зовнішньої заборгованості країн, що розвиваються, є набагато нижчим, порівняно з розвинутими країнами. Середній рівень прямого кредитування ТНБ у вибірці розвинутих країн (22-34% ВВП у 2000-2018 рр.) є вищим, ніж у країнах, що розвиваються (8-11% ВВП). В обох групах країн виявлено сильний прямий зв'язок між зовнішнім боргом і прямими кредитами ТНБ.

7. Ґрунтуючись на оцінці зрушень у структурі кредитів, отриманих Україною від ТНБ, підтверджено гіпотезу про стабілізаційний вплив непрямого кредитування та дестабілізаційний вплив прямого кредитування у кризові періоди. На основі проведеного аналізу розрахованих відносних показників зовнішнього боргу та отриманих від ТНБ кредитів встановлено, що економіка України за рівнем боргового навантаження характеризувалася як: боргова економіка з помірним зовнішнім боргом (відношення валового зовнішнього боргу до ВВП протягом періоду 1997-2007 рр. у середньому на рік складало 44,8%), боргова економіка з критичним зовнішнім боргом (відношення валового зовнішнього боргу до ВВП протягом періоду 2008-2018 рр. у середньому на рік складало 91,7%). Враховуючи результати регресійного аналізу впливу факторів на залучення Україною прямих кредитів ТНБ, виявлено, що масштаби прямого кредитування найбільше реагують на зміни внутрішніх макроекономічних умов в країні (найбільш значущим є вплив валютного курсу, прямих іноземних інвестицій та ВВП) та окремих неекономічних умов (боротьба з корупцією).

8. Враховуючи, що потенційний вплив ТНБ на формування боргової економіки визначається кредитною стратегією банку, яка розглядається як довгостроковий план дій, спрямований на досягнення цілей банку у галузі кредитування, у процесі реалізації якого визначається обсяг та форма кредитів, що ТНБ надає конкретній країні чи групі країн за заданого рівня ризику, запропоновано ієрархічну систему регулювання кредитної діяльності ТНБ в умовах боргової економіки, цільовою спрямованістю застосування якої є попередження надмірної кредитної експансії та мінімізації ризиків нагромадження зовнішньої заборгованості в національній економіці, і яка передбачає регулюючі заходи на інституційно-суб'єктному (на рівні ТНБ), макрорегіональному (на рівні країни базування материнського банку та країни-реципієнта кредиту), мега- та метарегіональному і глобальному рівнях.

9. В умовах посилення ризиків боргової кризи для країн із економікою, що належить до боргового типу, окрім застосування традиційних заходів (заходи макроекономічної політики (монетарні, фіскальні та валютні); пруденційні, інституційні, адміністративні (заходи прямого впливу) тощо), обґрунтовано застосування системи заходів, спрямованих на зменшення залежності від зовнішніх запозичень з боку ТНБ та покращення зовнішньої платоспроможності, а саме: 1) трансформація джерел зовнішнього фінансування за рахунок поступової переорієнтації із залучення позикового капіталу на прямі іноземні інвестиції; 2) перегляд форм кредитного співробітництва із ТНБ, зокрема, переорієнтація на непрямі кредити; 3) активізація включення країни до процесів сек'юритизації міжнародних кредитних відносин і частковий перехід на фінансування через механізм фондового ринку; 4) впровадження системи інструментів макропруденційного регулювання; 5) підвищення рівня міжнародної ліквідності за рахунок накопичення міжнародних резервів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Публікації у наукових фахових виданнях:

1. Запотічна Р. А. Сучасні особливості кредитної діяльності ТНБ в умовах боргової економіки. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Економіка*. 2020. Вип. 19. С.56-65 (0,7 д.а.) *(видання включено до міжнародних наукометричних баз)*.

2. Запотічна Р. А. Вдосконалення політики регулювання діяльності транснаціональних банків. *Вісник Одеського національного університету. Серія: Економіка*. 2018. Том 23. Вип. 7(72). С. 23-27 (0,6 д.а.) *(видання включено до міжнародних наукометричних баз)*.

3. Запотічна Р. А. Вплив діяльності транснаціональних банків на зовнішню заборгованість країн Центрально-Східної Європи. *Причорноморські економічні студії*. 2017. Вип. 14. С. 15-20 (0,7 д.а.) *(видання включено до міжнародних наукометричних баз)*.

4. Запотічна Р. А. Вплив кредитної діяльності транснаціональних банків на зовнішню заборгованість України. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2017. Вип. 2 (08). Ч. 1. С. 18-25 (0,8 д.а.).

5. Запотічна Р. А. Теоретичні аспекти дослідження впливу діяльності транснаціональних банків на економіку країн-реципієнтів. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. Вип. 16. С. 52-57 URL: <http://global->

national.in.ua/archive/16-2017/12.pdf (0,6 д.а.) **(видання включено до міжнародних наукометричних баз)**.

6. Запотічна Р. А. Аналіз діяльності транснаціональних банків у країнах світу впродовж 1980-2015 років. *Вісник Одеського національного університету. Серія «Економіка»*. 2016. Том 21. Вип. 9(51). С. 12-17 (0,7 д.а.) **(видання включено до міжнародних наукометричних баз)**.

7. Запотічна Р. А. Особливості діяльності транснаціональних банків у країнах Центрально-Східної Європи. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент*. 2016. Вип. 21. С. 22-26 (0,6 д.а.) **(видання включено до міжнародних наукометричних баз)**.

8. Запотічна Р. А. Аналіз зовнішньої заборгованості держав у контексті економічного зростання. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки»*. 2015. Вип. 12. Ч. 1. С. 35-37 (0,4 д.а.).

9. Запотічна Р. А. Детермінанти формування кредитної стратегії транснаціональних банків на зовнішніх ринках. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство»*. 2015. Вип. 3. С. 131-135 (0,6 д.а.).

Статті у наукових періодичних виданнях інших держав та у виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз:

10. Zapotichna R. Banking on multinationals: the determinants of cross-border credits to Central and Eastern Europe, 1990-2015. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2017. Vol. 3. № 1. P. 45-51 (0,6 д.а.) **(видання включено до міжнародних наукометричних баз)**.

Інші публікації за темою дисертації:

11. Zapotichna R. Contemporary issues in multinational banking: an overview. *Економічні студії: науково-практичний журнал*. 2019. Вип. 4(26). С. 56-58 (0,4 д.а.).

12. Zapotichna R. Trends and issues in multinational banking. *Проблеми і тенденції розвитку сучасної економіки в умовах інтеграційних процесів: теоретичні та практичні аспекти*: матер. IV міжнар. наук.-практ. конф., 17-18 жовтня 2019 р., м. Херсон / Упоряд. Т. Казакова. Херсон: вид-во ФОП Вишемирський В.С., 2019. С. 81-82 (0,2 д.а.).

13. Запотічна Р. А. Заходи регулювання діяльності транснаціональних банків на глобальному рівні. *Економічна система країни в контексті міжнародного співробітництва: стан та перспективи розвитку*: матер. міжнар. наук.-практ. конф., 26-27 січня 2018 р., м. Львів. Львів: ЛЕФ, 2018. Ч. 1. С. 21-24 (0,3 д.а.).

14. Запотічна Р. А. Заходи попередження надмірної кредитної експансії транснаціональних банків на рівні країн-реципієнтів. *The formation of a modern competitive environment: integration and globalization*: зб. матер. міжнар. наук.-практ. конф., 25 травня 2018 р., м. Грінвіч (Велика Британія). Greenwich: University of Greenwich; Baltija Publishing, 2018. С. 16-18 (0,2 д.а.).

15. Запотічна Р. А. Особливості регулювання діяльності транснаціональних банків на рівні країн базування. *Актуальні питання економіки, фінансів, обліку та права в сучасних умовах*: зб. тез допов. міжнар. наук.-практ. конф., 10 вересня 2018 р., м. Полтава. Полтава: ЦФЕНД, 2018. Ч. 1. С. 13-15 (0,2 д.а.).

16. Запотічна Р. А. «Кредити під ресурси» як складовий елемент зовнішньої заборгованості країн, що розвиваються. *Таврійські економічні наукові читання*: зб.

матер. міжнар. наук.-практ. конф., 10-11 лютого 2017 р., м. Київ. Київ: Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського, 2017. С. 10-12 (0,2 д.а.).

17. Запотічна Р. А. Кредитна діяльність транснаціональних банків та криза зовнішньої заборгованості країн Латинської Америки. *Наукові здобутки на шляху до удосконалення економічної системи*: матер. міжнар. наук.-практ. конф., 17-18 лютого 2017 р., м. Дніпро. Дніпро: НО «Перспектива», 2017. С. 6-9 (0,2 д.а.).

18. Запотічна Р. А. Основні тенденції розвитку транснаціональних банків на сучасному етапі. *Фінанси, аудит та менеджмент: аналіз тенденцій та науково-економічний розвиток*: матер. міжнар. наук.-практ. конф., 15-16 квітня 2016 р., м. Львів. Львів: ЛЕФ, 2016. С. 13-15 (0,2 д.а.).

19. Запотічна Р. А. Особливості кредитної діяльності транснаціональних банків у країнах Центрально-Східної Європи у період фінансових криз. *Innovative potential of socio-economic systems: the challenges of the global world*: зб. матер. міжнар. наук.-практ. конф., 30 червня 2016 р., м. Лісабон (Португалія). Lisbon: School of Business and Economics, 2016. С. 39-42 (0,3 д.а.).

20. Запотічна Р. А. Значення статистики Банку міжнародних розрахунків для аналізу кредитної діяльності транснаціональних банків. *Національні особливості та світові тенденції соціально-економічного розвитку країни*: матер. міжнар. наук.-практ. конф., 18-19 листопада 2016 р., м. Дніпро. Дніпро: НО «Перспектива», 2016. Ч. 1. С. 23-25 (0,2 д.а.).

21. Запотічна Р. А. Механізм впливу діяльності транснаціональних банків на зовнішню заборгованість країн-реципієнтів. *Дослідження ефективності факторів зростання конкурентоспроможності економіки: теорії та пропозиції*: зб. матер. всеукр. наук.-практ. конф., 25-26 листопада 2016 р., м. Київ. Київ: ГО «Київський економічний науковий центр», 2016. С. 10-12 (0,2 д.а.).

22. Запотічна Р. А. Особливості та канали впливу зовнішнього боргу на економічне зростання. *Наукові здобутки на шляху до вдосконалення економіки країни*: матер. міжнар. наук.-практ. конф., 7-8 серпня 2015 р., м. Дніпропетровськ. Дніпропетровськ: НО «Перспектива», 2015. Ч. 1. С. 77-79 (0,2 д.а.).

23. Запотічна Р. А. Обґрунтування поведінки транснаціональних банків на зовнішніх ринках. *Актуальні проблеми використання потенціалу економіки країни*: зб. матер. міжнар. наук.-практ. конф., 28-29 серпня 2015 р., м. Київ. Київ: ГО «Київський економічний науковий центр», 2015. С. 21-23 (0,2 д.а.).

АНОТАЦІЯ

Запотічна Роксолана Андріївна. Кредитна діяльність транснаціональних банків в умовах боргової економіки. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.02 – світове господарство і міжнародні економічні відносини. – Маріупольський державний університет Міністерства освіти і науки України. – Маріуполь, 2020.

Дисертацію присвячено розвитку теоретико-методологічних основ дослідження кредитної діяльності транснаціональних банків в умовах боргової економіки й обґрунтуванню науково-практичних рекомендацій щодо удосконалення системи регулювання кредитної діяльності ТНБ для мінімізації її негативного впливу на стан зовнішньої заборгованості та формування боргової економіки у країн-реципієнтів.

Розглянуто концептуальні основи дослідження боргової економіки та зовнішньої заборгованості країн; визначено науково-теоретичні засади дослідження кредитної діяльності транснаціональних банків в умовах боргової економіки; досліджено теоретичні підходи до визначення впливу кредитної діяльності ТНБ на зовнішню заборгованість країн-реципієнтів.

Проаналізовано сучасні тенденції кредитної діяльності транснаціональних банків у країнах світу; оцінено вплив кредитної діяльності ТНБ на зовнішню заборгованість країн Центральної та Східної Європи; здійснено моделювання факторів впливу на кредитну діяльність ТНБ у країнах Центральної та Східної Європи.

Визначено особливості впливу кредитної діяльності транснаціональних банків на зовнішню заборгованість України; здійснено оцінку детермінантів кредитної діяльності транснаціональних банків в Україні; запропоновано напрямки вдосконалення системи регулювання кредитної діяльності транснаціональних банків в умовах боргової економіки.

Ключові слова: кредитна діяльність, транснаціональний банк, прямі і непрямі кредити, кредитна стратегія ТНБ, зовнішні запозичення, країна-реципієнт, боргова економіка, зовнішня заборгованість.

АННОТАЦИЯ

Запотичная Роксолана Андреевна. Кредитная деятельность транснациональных банков в условиях долговой экономики. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.02 – мировое хозяйство и международные экономические отношения. – Мариупольский государственный университет Министерства образования и науки Украины. – Мариуполь, 2020.

Диссертация посвящена развитию теоретико-методологических основ исследования кредитной деятельности транснациональных банков в условиях долговой экономики и обоснованию научно-практических рекомендаций по совершенствованию системы регулирования кредитной деятельности ТНБ для минимизации ее негативного влияния на состояние внешней задолженности и формирование долговой экономики в странах-реципиентах.

Рассмотрены концептуальные основы исследования долговой экономики и внешней задолженности стран; определены научно-теоретические основы исследования кредитной деятельности транснациональных банков в условиях долговой экономики; исследованы теоретические подходы к определению влияния кредитной деятельности ТНБ на внешнюю задолженность стран-реципиентов.

Проанализированы современные тенденции кредитной деятельности транснациональных банков в странах мира; оценено влияние кредитной деятельности ТНБ на внешнюю задолженность стран Центральной и Восточной Европы; проведено моделирование факторов влияния на кредитную деятельность ТНБ в странах Центральной и Восточной Европы.

Определены особенности влияния кредитной деятельности транснациональных банков на внешнюю задолженность Украины; осуществлена оценка детерминантов кредитной деятельности транснациональных банков в Украине; обоснованы направления совершенствования системы регулирования кредитной деятельности транснациональных банков в условиях долговой экономики.

Ключевые слова: кредитная деятельность, транснациональный банк, прямые кредиты и кредиты через подразделения ТНБ, кредитная стратегия ТНБ, внешние заимствования, страна-реципиент, долговая экономика, внешняя задолженность.

ANNOTATION

Roksolana A. Zapotichna. Transnational banks' lending activities in terms of debt economy. – Manuscript.

Thesis submitted in fulfillment of the requirements for the degree of Candidate of Science in Economics, major 08.00.02 – World Economy and International Economic Relations. – Mariupol State University, the Ministry of Education and Science of Ukraine. – Mariupol, 2020.

The thesis is devoted to the development of theoretical and methodological bases of study of transnational banks' lending activity in terms of the debt economy and reasoning scientific and practical recommendations on improving the system of TNBs' lending activity regulation for minimization of its negative impact on external debt and the debt economy formation in recipient countries.

The conceptual bases of the study of the debt economy and countries' external debt are considered. The author's definition of the "debt economy" is proposed and the classification of types of the debt economy (depending on the nature of impact of external debt on economic growth; the impact of the debt burden on the level of debt security; the type of borrower, whose borrowings play a decisive role in the formation of the debt economy) is developed.

Scientific and theoretical bases of study of transnational banks' lending activity in terms of the debt economy are defined. The classification of the determinants of TNB's lending activity at the present stage of the spatial structure formation of the world economy is developed; it includes the factors of economic and non-economic nature (global, mega- and meta-regional, macro-regional at the level of the recipient country and at the level of the home country), as well as institutionally subjective factors (at the level of a TNB and at the level of a potential borrower). Theoretical approaches to determining the impact of TNBs' lending on the external debt of recipient countries are researched.

The current tendencies of transnational banks' lending activity in the countries related to the expansion of indirect lending, reorientation of TNB's direct lending from emerging to developed countries are analyzed. It is found out that the economies of most developed countries are of the debt type, the group of emerging countries is differentiated and includes both debt and non-debt economies. The impact of TNBs' lending on the external debt of Central and Eastern European countries is assessed. Modeling of factors influencing the TNBs' lending activity in Central and Eastern European countries is carried out.

Peculiarities of the influence of transnational banks' lending activity on the external debt of Ukraine are determined; the determinants of transnational banks' lending activity in Ukraine are assessed. It is stated that indirect lending has the stabilizing effect and direct lending has the destabilizing effect in crisis periods. The hierarchical system of transnational banks' lending activity regulation in terms of the debt economy is developed, the purpose of which is to prevent excessive credit expansion and minimize the risks of external debt accumulation in the national economy. The introduction of special regulatory measures by recipient countries with debt-type economies is proposed.

Key words: lending activity, transnational bank, direct and indirect loans, TNB credit strategy, external borrowings, recipient country, the debt economy, external debt.